

Wachten op 9999

In Gent wordt volgens de planning in mei 2014 een instelling in gebruik genomen voor geïnterneerden met een hoog veiligheidsrisico en eind februari werd in Antwerpen de eerste steen gelegd van een tweede nieuw forensisch psychiatrisch centrum. Waar worden geïnterneerden nu opgevangen en welke behandeling krijgen ze? De documentairefilm 9999 toont welk lot vele geïnterneerden momenteel ondergaan: achter tralies wachten op hun vrijlating.

Internering wordt opgelegd aan mensen die een misdrijf pleegden maar ontoerekeningsvatbaar werden verklaard. Met andere woorden: het gerecht oordeelt dat ze op het ogenblik van de feiten door een psychische stoornis niet verantwoordelijk waren voor hun daden en dat ze een gevaar vormen voor de maatschappij en/of voor zichzelf. Internering is een maatregel die zowel de persoon in kwestie als de samenleving beschermt. Het uiteindelijke doel? Dat de patiënten nadat ze genezen zijn verklaard, opnieuw in de samenleving worden opgenomen. In België zijn momenteel zowat 4 100 mensen aan die interneringsmaatregel onderworpen: 1 100 van hen zijn opgesloten in reguliere gevangenissen, de andere 3 000 worden vooral behandeld binnen de geestelijke gezondheidszorg of de sector personen met een handicap.

● Wetten en meerjarenplannen

Geïnterneerden die in de gevangenis verblijven, krijgen er doorgaans niet de gepaste behandeling en begeleiding die ze zo hard nodig hebben. België werd daarvoor al meermaals veroordeeld door Belgische rechtbanken en internationale instanties. Jarenlang deden onze beleidsmakers zo goed als niets aan deze schrijnende situatie. Het interneringsthema was voor hen geen prioriteit en de ministeries van Justitie en van Volksgezondheid raakten het maar niet eens over de gewenste aanpak. Vanaf 2001 kwam daar onder druk van de publieke opinie langzaam verandering in. Justitie en Volksgezondheid kwamen tot een akkoord om binnen psychiatrische ziekenhuizen specifieke forensische afdelingen voor geïnterneerden te financieren. In 2007 en 2009 werden twee meerjarenplannen goedgekeurd voor de verdere

uitbouw van de zorg voor geïnterneerden. En op 21 april 2007 keurde het federale parlement een nieuwe wet 'betreffende de internering van personen met een geestesstoornis' goed. Die wet is echter nog altijd niet in werking getreden. Intussen ligt een nieuw wetsvoorstel over internering op tafel. Dat wordt momenteel behandeld door de commissie Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

● Forensische afdelingen

Ambulante en residentiële voorzieningen in de sector van de geestelijke gezondheidszorg bleven al die jaren niet bij de pakken zitten. Ze creëerden op eigen initiatief een aanbod voor geïnterneerden, meestal zonder hierbij te kunnen rekenen op een bijkomende financiering vanuit de overheid. Met de schaarse overheidsmiddelen die vanaf 2001 ter beschikking werden gesteld, startten drie Vlaamse psychiatrische ziekenhuizen forensische afdelingen op voor geïnterneerden met een gemiddeld risicoprofiel: het openbaar psychiatrisch zorgcentrum in Rekem (Limburg), het Universitair Psychiatrisch Centrum Sint-Kamillus in Bierbeek (Vlaams-Brabant) en het psychiatrisch centrum Sint-Jan-Baptist in Zelzate (Oost-Vlaanderen).

Dokter Inge Jeandarme van het Kenniscentrum Forensische Psychiatrische Zorg (KeFor) voerde onlangs een studie uit bij de 531 geïnterneerden die tussen 2001 en 2010 in deze drie forensische afdelingen verbleven. Deze studie toont aan dat geïnterneerden die een goede psychiatrische behandeling krijgen, niet vaak opnieuw in de fout gaan. Vanaf de behandeling tot nu pleegde slechts één op de tien nieuwe feiten.

Zorgnet Vlaanderen is verheugd met de resultaten van dit onderzoek. “Het is een beloning voor de jarenlange inzet van de geestelijke gezondheidszorg voor geïnterneerden”, reageert Ludewei Pauwelyn, stafmedewerkster geestelijke gezondheidszorg bij Zorgnet Vlaanderen. “Momenteel zit de behandeling van de geïnterneerden waarop het onderzoek zich focust vervat in pilootprojecten. De resultaten van het onderzoek ondersteunen de vraag naar regularisering van die projecten.”

Het onderzoek van dokter Jeandarme brengt ook een pijnpunt aan het licht: de heropsluiting in de gevangenis na nieuwe feiten of omdat de voorwaarden werden geschonden. “Er moet dan opnieuw naar een geschikte behandelplaats gezocht worden en dit kan enige tijd duren”, tipt Ludewei Pauwelyn aan. “Er is overduidelijk nood aan meer aangepaste behandeling, begeleiding en verzorging van geïnterneerden.”

Ludewei Pauwelyn: “Na onbepaalde tijd het leven terugwinnen”

“Ik heb zelden een reportage gezien waarbij je je zo machteloos en

triestig voelt... Echt een reportage die prachtig is in haar eenvoud. Droefheid, eenzaamheid, onwetendheid, eindeloosheid, absurditeit, schrijnendheid... De documentaire brengt de betekenis van deze woorden voor de geïnterneerden expliciet in beeld. Zij moeten bijna letterlijk eerst hun leven verliezen, om het na onbepaalde tijd (ooit?) te kunnen terugwinnen. De documentaire maakt meer dan ooit duidelijk dat geïnterneerden niet in de gevangenis thuishoren. Het werd er ochtend, maar alles bleef even donker... Justitie en Volksgezondheid hebben reeds inspanningen geleverd, en de medewerkers in de gevangenissen doen wat zij kunnen. Maar we zijn er nog lang niet. Ruim één op de vier geïnterneerden bevindt zich immers nog in een gevangenis. Zij vormen tien procent van de gevangenisbevolking in België. Uit menselijk en efficiënt oogpunt kan dit niet. De kosten van de geïnterneerden in de Belgische gevangenissen lopen op tot ruim 40 miljoen euro per jaar, middelen die beter besteed kunnen worden aan een aangepaste zorg en behandeling buiten de gevangenis.”

Ludewei Pauwelyn is stafmedewerkster geestelijke gezondheidszorg bij Zorgnet Vlaanderen.

● De mens achter de celdeur

Een ‘gewone’ crimineel krijgt een gevangenisstraf van een bepaalde duur opgelegd. Bij internering geldt dat niet. In theorie is internering immers van ‘onbepaalde duur’, tot de betrokkene ‘genezen’ is of ‘opnieuw in staat om te functioneren in de maatschappij’. De datum van vrijlating vermeld op de dossiers van de geïnterneerden is 31/12/9999. Het productiehuis Associate Directors gebruikte dit jaartal als titel voor een documentairefilm over internering. De film vertelt het verhaal van Joris, Ludo, Wilfried, Steven en Salem. Vijf geïnterneerden die in de gevangenis van Merksplas verblijven.

“De documentaire maakt meer dan ooit duidelijk dat geïnterneerden niet in de gevangenis thuishoren.”

Filmmaakster Ellen Vermeulen (32) laat in 9999 de kijker zeventig minuten internering beleven in de hoop daarmee de huidige problematiek van internering op de maatschappelijke agenda te plaatsen. Voor 9999 was ze anderhalf jaar wekelijks aanwezig in de gevangenis van Merksplas. Ellen Vermeulen: “Ik wil de kijker laten zien en voelen wat het betekent om opgesloten te leven, mét een psychische kwetsbaarheid of ziekte, mét een crimineel feit op je geweten, zonder behandeling en zonder einddatum. Kortom: ik wil de mens achter de celdeur tonen.”

● Kijkers raken

“Ik heb geprobeerd om het gevoel van de personages te vertalen naar een voor ons begrijpelijke filmische taal want het is natuurlijk de bedoeling dat zo veel mogelijk mensen het kunnen begrijpen en vooral beleven”, benadrukt Ellen Vermeulen. “Ik heb niet gefilmd in functie van kijkers, maar ik hoop wel dat de manier waarop ik gefilmd heb zo veel mogelijk kijkers kan raken.”

“Hopelijk groeit door deze film het besef dat het gaat om zwaar zieke mensen die verzorging nodig hebben.”

Joris, Ludo, Wilfried, Steven en Salem wachten op hun vrijlating. De tijd achter de tralies lijkt niet op de tijd buiten de gevangensmuren. De tijd is er afgeschaft. Het enige wat overblijft, is een confrontatie met zichzelf, met hun daden en ziekte. We verdwijnen, samen met de personages, achter de onverbiddelijke deur. En wachten samen met hen.

Filmmaakster Ellen Vermeulen: “Ik heb de leegte gefilmd.”

Jos Vander Velpen: “Benarde en beschamende situatie”

“9999 geeft op indringende wijze de uitzichtloosheid, aftakeling en troosteloosheid weer waarin geïnterneerden zich bevinden. Je ziet de vijf mannen vegeteren en bijna verkommeren. Ze zijn eenzaam, apathisch, murw, ten einde raad.

Ze zwijgen want ze hebben niets meer te vertellen. Ze hebben amper activiteiten: hun leven bestaat alleen nog uit eten en slapen, op en neer wandelen, voor zich uit staren en de tv aan- en uitzetten. Dit is hun leven, dit is hun realiteit. De vijf mannen die we in de film zien, zijn opgesloten in de gevangenis van Merksplas. Daar ‘verblijven’ momenteel ongeveer 700 gevangenen, onder wie meer dan 300 geïnterneerden. Hun behandeling is in handen van een zorgteam van 25 medewerkers. Ondanks hun goede wil en lovenswaardige inspanningen kunnen zij onmogelijk alle geïnterneerden helpen: de zorgverstrekkers zijn met veel te weinig in verhouding tot het aantal geïnterneerden. Hopelijk groeit door deze film het besef dat het gaat om zwaar zieke mensen die verzorging nodig hebben. Dat het gaat om een vergeten groep in een benarde en beschamende situatie. Uiteraard ben ik niet blind voor de stappen die de voorbije jaren gezet zijn om het lot van de geïnterneerden te verbeteren, maar er is nog een lange weg af te leggen. Wie 9999 gezien heeft, begrijpt waarom het zo dringend is om in te grijpen.”

Jos Vander Velpen is advocaat en voorzitter van de Liga voor Mensenrechten

9999 is een productie van Associate Directors in coproductie met Lichtpunt en kwam tot stand met steun van het Vlaams Film Fonds (VAF), de Liga voor Mensenrechten en de Orde van Vlaamse balies.

Info en speeldata: www.9999themovie.com